

ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ШЛЯХИ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО КОРИСТУВАЧА

Стаття присвячена питанню формування інформаційної культури особистості в сучасному інформаційному суспільстві, визначається роль бібліотеки у формуванні інформаційних потреб та інформаційної культури своїх користувачів.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційне суспільство, інформаційна грамотність, інформаційні потреби, бібліотеки.

Молоді люди повинні розвивати свої інформаційні компетенції протягом усього життя, особливо в роки навчання. І тут бібліотекарі, як фахівці роботи з інформацією, відіграють ключову роль у формуванні інформаційної грамотності, наданні допомоги молоді в набутті й удосконаленні навичок, умінь, знань і цінностей, необхідних для продовження освіти протягом усього життя. Адже інформація – головний ресурс людського суспільства, необхідний для прогресу і загальнокультурного росту, а уміння добувати її, обробляти, використовувати, інтерпретувати – складові компоненти інформаційної культури.

Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва, зокрема, інформаційно-бібліографічний відділ, проводить постійну роботу щодо формування інформаційних потреб та інформаційної культури користувачів. З цією метою в бібліотеці відбуваються регулярні екскурсії, де відвідувачів знайомлять з фондами, каталогами і базами даних, технічними засобами й технологічними можливостями, зі співробітниками бібліотеки та їх діяльністю; навчають вести пошук і вибір необхідної інформації; організовують бібліотечні уроки в книгозбірні та в освітніх установах; вчать користуватися довідково-пошуковим апаратом й окремими його елементами, базами даних.

Процес формування інформаційної культури читачів потребує диференційованого підходу, добору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації читачів, рівня їх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерної техніки.

Тому організацію заходів з інформаційної освіти в бібліотеці вважаємо за потрібне проводити на трьох рівнях: традиційне навчання користувачам бібліотекою (орієнтація), що обмежується наданням інформації про фізичне розміщення фондів та обладнання, про наявну систему обслуговування; бібліографічне, що передбачає навчання методом пошуку інформації та вивчення бібліографічних джерел; навчання читачів користувачам інформацією на новітніх носіях, електронними базами даних із застосуванням комп'ютерної техніки.

Зміст, форми і методи інформаційної освіти читача визначаються не тільки рівнем його культури читання або професійними потребами, а й умовами праці в бібліотеці, нерідко ситуативними методами обслуговування. Форми навчання відрізняються способами передачі інформації, широтою охоплення аудиторії: це – виставки, огляди, консультації, бібліографічні уроки, екскурсії, Дні бібліографії, путівники, методичні поради та ін.

Формування інформаційної культури користувачів проводиться за певною системою, оскільки тільки системний підхід до організації роботи може дати відчутний ефект. Тому співробітниками інформаційно-бібліографічного

відділу було розроблено спеціальну програму підвищення інформаційної грамотності користувачів «Інформаційна грамотність – успішна особистість» на базі традиційної бібліотечно-бібліографічної культури і комп'ютерних засобів.

Метою програми є формування інформаційної грамотності як сукупності знань, умінь, навичок пошуку, оцінки, організації і представлення інформації з використанням традиційних і нових інформаційних технологій. На реалізацію мети спрямовані завдання програми:

- 1) сформувати у школярів та студентів уявлення про місце і роль інформації в житті людини, про інформаційні ресурси суспільства, їх склад і способи перетворення;
- 2) познайомити з історією книги, її структурою, історією бібліотек;
- 3) більш широко розкрити значення довідкової літератури (енциклопедій, словників, довідників);
- 4) складання бібліографічного опису;
- 5) знати структуру та призначення системи каталогів і картотек;
- 6) навчити вести пошук інформації за адресними, тематичними і фактографічними запитами;
- 7) володіти навичками інформаційного пошуку в Інтернеті, вміти користуватися електронним каталогом;
- 8) навчити працювати з джерелами інформації, які знаходяться на різних носіях.

Зміст програми не змінюється, а форми і прийоми проведення занять залежать від теми, вікових особливостей, рівня підготовленості користувачів, способу передачі інформації, широти охоплення аудиторії. На противагу застарілим підходам до розвитку інтересів користувачів наша бібліотека і, зокрема, інформаційно-бібліографічний відділ намагаються практикувати сучасні активні та інтерактивні форми роботи: бесіди-консультації, слайд-лекції, виставки-перегляди, бібліографічні ігри, електронні вікторини, тести, екскурсії, мультимедійні презентації, тренінги, практикуми, виставки, інформаційні години, бібліографічні бліц-ігри тощо. Захоплююча та незвична форма проведення занять, оригінальність викладу матеріалу допомагають перетворити отриману інформацію в знання, а знання – у навички.

Заняття проводяться у лекційно-практичній формі у групах від 5 чоловік і більше. При цьому теоретичні заняття з автоматизованого пошуку проводяться на комп'ютері з використанням слайдів програми PowerPoint, що робить їх більш наочними та цікавими, серед електронних джерел використовується електронний каталог, Інтернет-ресурси, повнотекстові бази даних та інші. Обов'язковим і важливим елементом є практичні заняття, які дозволяють закріпити здобуті навички. Так, постійно беруть участь у заняттях згідно програми старшокласники Технологічного багатопрофільного ліцею історичного профілю, роблять перші кроки до опанування інформаційно-бібліографічним пошуком, отримання історичних фактів на основі різноманітних джерел інформації: текстів літописів, наукових статей, підручників, ілюстрацій, історичних художніх творів. Студенти профтехучилищ за спеціальністю «Діловодство» навчаються використовувати отримані знання як у навчальній діяльності, так і оволодінні професійною майстерністю. Для майбутніх фахівців у галузі освіти інформаційні технології відкривають доступ до інформації, а значить – до знань, дають нові можливості для підвищення професіоналізму і творчості. Тому навчання інформаційній грамотності студентів ХГПА є для нас особливо важливим. Звичайно, це не всі сформовані нами категорії груп, з якими проводимо заняття. Отримують знання та навчаються у нас й учні шкіл, гімназій, ліцеїв. І ми вважаємо дуже важливим забезпечити взаємодію

на рівнях: «бібліотека – вчитель – учень – бібліотека», «користувач – освіта – самоосвіта», «читання – інформаційна культура – бібліотека – освітній заклад».

Заняття з інформаційної грамотності та роботи в мережі Інтернет, що проходять на базі інформаційно-бібліографічного відділу та Інтернет-центру ХОБЮ, проводяться згідно тематичного плану:

- бібліотека як центр інформації: інформаційні потреби, інформаційні ресурси суспільства та інформаційна культура особистості: (інформаційна вікторина, віртуальна екскурсія «Знайомство з бібліотекою», «Знамениті бібліотеки світу» – віртуальна подорож);
- книга, її структура: елементи книги, довідковий апарат. Самостійна робота з книгою: (слайд-лекція);
- довідкові видання бібліотеки: енциклопедії, довідники, словники. Знайомство з мультимедійними довідковими виданнями (слайд-лекторій, огляд-практикум «Основні типи і види довідкових видань»);
- бібліографія покоління NEXT: Бібліографічний пошук. Алгоритм його виконання. Складання бібліографічного опису: (майстер – клас; слайд-практикум: «Бібліографія – наука дивовижна!»);
- «У світ книги – через комп'ютер»: електронний каталог бібліотеки. Знайомство з ЕК на сайті б-ки (тренінгове заняття);
- Інтернет: пошукові системи і сервіси. Інформаційні технології на допомогу освітньому процесу (лекція-тренінгове заняття);
- «Поштова скринька»: електронна пошта. Створення, надсилання, одержання листа. Етикет електронної пошти (тренінгове заняття).

Невід'ємною складовою при проведенні занять є використання підготовлених листівок-консультацій із серії «Інформаційна компетентність користувача бібліотеки» з урахуванням різнобічних освітніх потреб: «Як працювати з книгою», «Як працювати над доповіддю», «Рекомендації щодо написання рефератів», «Основні вимоги до структури і оформлення курсових робіт», «Якою має бути МАНівська робота», «Науково-дослідна робота. Правила її написання», «Як швидко і правильно написати конспект», «Основні вимоги до скорочення слів», «Секрети написання твору, переказу», «Як скласти портфоліо», «Як розробити власний проєкт», «Як скласти резюме» та багато інших. Корисними стали такі веббіографічні видання як «Бібліотека у віртуальному просторі», «База презентацій по літературі», «Сам собі репетитор», «Банк рефератів – твій помічник», «Відеонавчання: відеоуроки, відеокурси», «Інтернет для абітурієнта» та ін. Здійснюючи роботу з формування інформаційної культури користувачів бібліотеки, традиційно проводимо: Дні інформації, Місячники старшокурсника, абітурієнта, Дні бібліографії, Дні нової книги. Наприклад, до проведення Місячника абітурієнта оформляємо інформаційні стенди та книжкові виставки літератури: «Абітурієнт – 2014», «Світ професій – мій вибір, мій успіх», «Куди піти навчатись?», «Електронний довідник абітурієнта», проводимо презентації періодичних видань, інформаційні години, слайд-програми, профпрезентаційні брифінги, тренінги психолога з розвитку пам'яті та концентрації уваги. Присутнім на заходах обов'язково роздаємо листівки – консультації з практичними порадами: «Як психологічно налаштуватись на ЗНО», «Як швидко та якісно підготуватися до іспитів», «Інфо-закладки та буклети «Підготовка до вступу: корисні посилання», «Відеонавчання: відеоуроки, відеокурси», «Молодіжні конкурси, гранти, освітні програми», «Навчання в Європі: можливості для українських студентів», «Нові правила вступу до ВНЗ», «Які новачки чекають на учасників ЗНО?», «Де і коли проходить зовнішнє тестування?», «Які помилки можуть вплинути на результат?» та багато інших.

Під час проведення усіх комплексних заходів з користувачами бібліотеки (учнями шкіл міста, ПТНЗ, студентами, працівники ІБВ), організуємо книжкові виставки, огляди літератури, готуємо цікаву і змістовну інформацію, проводимо бібліографічні брифінги, експрес-навчання з елементами пошуку інформації та використання інформації в електронному вигляді, організуємо бібліографічні консультації з групами читачів з методики бібліографічного опису творів друку, оформлення бібліографічної частини курсової, дипломної роботи, реферату, науково-дослідної роботи. Користувачі дізнаються, як скористатися електронним каталогом обласної бібліотеки для юнацтва навіть тоді, коли бібліотека не працює. Для цього достатньо зайти на її веб-сайт і скористатися каталогом, де можна уточнити всі дані про документ. Для цього використовуються тематичні словники програми. Також в каталозі вказано місце (структурний відділ) знаходження документа. Отже, користувач володіє всією необхідною інформацією про бажані книги, газети, компакт-диски тощо.

Крім традиційних форм роботи інформаційно-бібліографічний відділ вперше організував бібліографічне бієнале «Читач і бібліотека: діапазон інформаційних послуг та ресурсів», яке стало своєрідною презентацією послуг та ресурсів інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки, метою якої було представити багаторічні напрацювання – від витоків традиційної бібліографії до досягнень сучасного інноваційного рівня. Працівники відділу навчали користувачів пошуковим можливостям ЕК бібліотеки та ЕК-онлайн на бібліотечному сайті, знайомили з власними електронними ресурсами та базами даних, послугами Інтернет, розмаїттям інформаційних та бібліографічних видань.

За програмою «Інформаційна грамотність – успішна особистість» для студентів перших курсів Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії проведені уроки-практикуми «Бібліографічний пошук. Алгоритм його виконання. Складання бібліографічного опису», на якому майбутні педагоги вивчали раціональні прийоми самостійного пошуку інформації в ЕК, види бібліографічного пошуку, застосовували знання, здобуті з джерел інформації, оформляли їх за стандартами бібліографічного опису.

Зацікавлено сприймали учні ліцею слайд-лекцію «Довідкові видання бібліотеки: словники, довідники, енциклопедії», на якій вони мали змогу ознайомитись з видами та методикою роботи з довідковою літературою. Оволодіння користувачами різновидів довідкової літератури та вміння нею користуватися дозволило їм взяти участь у конкурсах: «Портретна галерея»; «Знавці»; у конкурсі «Високо і низько, далеко і близько» виконати завдання за допомогою «Орфографічного словника» і «Словника антонімів»; у конкурсі «Гра слів» – підібрати слова близькі за змістом, використовуючи «Словник синонімів».

Бібліографи відділу вкотре доводили в ході бієнале, що бібліографія – це ключ, за допомогою якого розкриваються таємниці книжкових багатств.

Власне, значення інформаційної культури та інформаційної грамотності в сучасному суспільстві велике, особливо для молодого покоління. Інформаційна культура дає впевненість у собі, у завтрашньому дні, відкриває можливість більш успішної самореалізації, розвиває здібності до самоосвіти та комунікації в сучасному світі, робить молодь відкритою для інформації, підвищує її культурний рівень в цілому.

The article deals with the formation of personal information culture into day's information society, defined the role of libraries in the formation of information need and information culture of its users.

Key words: *information culture, information society, information literacy, information needs, the library.*

Отримано: 25.02.2015